

MILLORA DE LES EXPERIÈNCIES D'APRENTATGE: TRANSFORMACIÓ I REPTES

TÍTOL: Artistes contemporànies a les aules de la Facultat d'Educació

Subtítol: Impacte en la docència de l'assignatura *Didàctica de l'Educació Visual i Plàstica*, Grau de Mestre d'Educació Infantil, per la participació en el projecte de recerca REDICE22-3241

AUTORIA:

Font-Company, Enric / enricfont2310@ub.edu
Castell Villanueva, Júlia / julia.castell@ub.edu
Clemente Piélagos, Rosalía / rclemente@ub.edu
Brida, Roberta / robertabrida@ub.edu
Martínez Villegas, Juan / juan.martinez@ub.edu
Torres Carceller, Andrés / andrestorres@ub.edu

Universitat de Barcelona, Facultat d'Educació
Departament de Didàctiques Aplicades
Secció Didàctica de l'Educació Visual i Plàstica

1. RESUM:

El curs 2022- 2023, s'ha dut a terme un projecte de recerca a la Facultat d'Educació que ha connectat artistes contemporànies, professorat, estudiants del Grau de Mestre d'Educació Infantil i mestres. Des del contacte amb les artistes, s'ha encarregat a l'alumnat identificar i fer servir els seus processos en el disseny d'entorns d'aprenentatge. Aquests s'han implementat i documentat a l'escola. En la comunicació es valora l'impacte en l'assignatura des de la perspectiva del professorat.

2. ABSTRACT:

In the 2022-2023 academic year, a research team at the Faculty of Education has conducted a project that connects contemporary artistic practices, higher education, and school. After meeting with artists, students were encouraged to identify and use their processes to design learning environments. These were implemented and documented at school. This communication focuses on its impact on the subject from the teacher's point of view.

3. PARAULES CLAU: 4-6

Art Contemporani, Educació Infantil, Educació Artística, Processos Artístics, Educació Superior, Innovació Docent

MILLORA DE LES EXPERIÈNCIES D'APRENTATGE: TRANSFORMACIÓ I REPTES

4. KEYWORDS: 4-6

Contemporary Art, Early Childhood Education, Artistic Education, Artistic Processes, Higher Education, Teaching Innovation

5. DESENVOLUPAMENT:

INTRODUCCIÓ

El projecte de recerca *Integració i valoració de processos de creació d'art contemporani en el disseny d'entorns d'aprenentatge en l'assignatura Didàctica de l'Educació Visual i Plàstica (EVP) del Grau de Mestre d'Educació Infantil* (REDICE22-3241) neix de la detecció d'una triple problemàtica en el desenvolupament de l'assignatura:

1. La dificultat de l'alumnat per a accedir i connectar pràctiques artístiques contemporànies amb el procés d'aprenentatge de l'EVP.
2. La necessitat del professorat universitari de treballar l'art contemporani d'una manera més propera als referents, integrant pràctiques innovadores.
3. La dificultat per assolir, sense una pràctica real, la Competència Específica 5 (CE5) del pla docent de l'assignatura:

Observar sistemàticament en contextos propis de l'Educació Infantil ambients d'aprenentatge i de convivència, interpretar les pràctiques educatives segons els marcs teòrics de referència, reflexionar sobre aquests i actuar en conseqüència.

ART CONTEMPORANI, ESCOLA I EDUCACIÓ SUPERIOR

Els darrers anys hem contemplat un augment de l'interès per apropar l'art als infants; han aparegut fórmules diverses on l'art és l'eix de projectes educatius. Des de museus i centres d'art s'experimenta amb viatges d'anada i tornada entre el museu i les escoles (MACBA, 2018). S'exploren modalitats diferents de residències creadores, desenvolupant projectes artístics amb la mediació dels centres d'art, facilitant el contacte dels nens i nenes amb l'art i els processos de creació (Paris-Romia, 2019).

Cada vegada és més habitual en l'Educació Infantil, sobre la base dels principis de Reggio Emilia dels espais educatius, que es treballi en la creació d'activitats obertes i no reglades que fomentin el treball autònom i l'experimentació lliure, trencant la monotonia del grup-aula i facilitant la introducció de grups internivell. Les pràctiques artístiques i creatives, per la seva naturalesa, faciliten una immersió en processos d'experimentació de final obert, crític-reflexius i de naturalesa col·laborativa (París-Romia i Hay, 2019). Alhora, recerques recents en art i infància destaquen la rellevància de formar les futures mestres en la documentació i l'observació en la pedagogia infantil (McClure et al., 2017).

En l'àmbit educatiu es parla repetidament de la importància d'assolir aprenentatges significatius a través d'experiències que facilitin establir connexions i relacions (Ballester, 2007). Una experiència artística pot ser el detonant d'una transformació personal (Aguirre, 2012), sorprenent, generant perturbacions i convidant a sortir de les zones de confort (Hernández-Hernández, 2018).

En aquest projecte, es vol apropar l'art a l'alumnat de la Facultat d'Educació d'una manera significativa, proposant situacions que facilitin establir connexions entre l'art contemporani i l'educació infantil. Això l'hauria de capacitar i motivar per desenvolupar propostes pràctiques

MILLORA DE LES EXPERIÈNCIES D'APRENTATGE: TRANSFORMACIÓ I REPTES

i innovadores. Amb la voluntat, doncs, de millorar la formació oferta en l'assignatura, es dissenya un programa que connecta la pràctica artística, els i les futures mestres i la pràctica real a l'escola.

UNA PROPOSTA FORMATIVA PER L'ALUMNAT DE MESTRE D'EDUCACIÓ INFANTIL

L'objectiu general és projectar, executar i avaluar una proposta formativa basada en la identificació de processos artístics contemporanis per dissenyar entorns d'aprenentatge en el context de l'assignatura. Això hauria de:

1. Ajudar a millorar el coneixement, la percepció i la relació de l'alumnat amb l'art contemporani.
2. Facilitar la creació de vincles entre estudiants, escola, artistes i universitat.
3. Enllaçar la pràctica artística amb l'activitat docent.
4. Assolir un aprenentatge significatiu a través d'experiències de primera mà amb artistes contemporanis.
5. Facilitar l'assoliment de la CE5.

L'anàlisi i valoració de la informació recollida en les diferents fases del projecte es vol sistematitzar en un model que permeti ser aplicat en contextos i situacions similars.

METODOLOGIA I DESENVOLUPAMENT

L'equip docent investigador està format per sis docents de la UB; dos formen part de l'equip de l'assignatura; un exerceix, a més, la coordinació. En el projecte participen:

- **Estudiants:**
255 dels 6 grups de *Didàctica de l'EVP*, del Grau de Mestre d'Educació Infantil (GMEI) i els 2 grups de *Didàctica de l'EVP* del Doble Grau de Mestre d'Educació Infantil i Primària.
- **Professorat de la Facultat d'Educació:**
9, l'equip de l'assignatura
- **Mestres:**
8, de 6 escoles de Barcelona (Baloo, Anglesola, Ítaca, Parc de la Ciutadella, Escoles Pies Sarrià, Els Pins).
- **Artistes:**
4, Mònica Planes i Michael Lawton (Doble Grau), Rosa Tharrats i Marria Pratts (GMEI).

Es dissenya un model fonamentat en tres accions: una situació de trobada amb artistes, el disseny d'un entorn d'aprenentatge i la implementació a l'escola. Es vertebren en un marc general de recerca avaliativa: s'implementa i avalua fent servir metodologies quantitatives i qualitatives. Es desenvolupa en cinc fases (Figura 1):

Fase 1. Avaluació inicial.

Disseny dels instruments de recerca (formularis, observació sistemàtica, grup de discussió) i resolució dels acords de col·laboració amb els diferents agents. Es contacta

MILLORA DE LES EXPERIÈNCIES D'APRENTATGE: TRANSFORMACIÓ I REPTES

amb escoles d'infantil amb un interès evidenciat per l'art contemporani i es valora la seva proximitat al campus de la Facultat d'Educació, el Campus Mundet. En les tasques de comissariat artístic, es consideren preferentment dones, professionals, emergents i locals. Un formulari inicial diagnòstica la percepció de l'alumnat envers l'art contemporani.

Fase 2. Avaluació processual.

Es vincula cada grup de l'assignatura amb una artista i una mestra/classe d'una escola. Les artistes presenten el seu treball i fan un taller a la Facultat d'Educació amb l'assistència de les mestres. Es fa un encàrrec a l'estudiantat: identificar processos artístics per dissenyar un entorn d'aprenentatge. Cada classe treballa en diferents grups on cadascun desenvolupa una primera proposta. Es presenten a l'aula on, amb la participació de les mestres, es consensua un únic disseny per classe. Aquest es construeix de manera col·laborativa. Finalment, s'implementa a l'escola. Amb la voluntat d'aprofundir en la CE5, es recomanen processos d'observació i anàlisi documental; es suggereix, alhora, una Investigació Basada en les Arts (IBA) focalitzada en les imatges. Durant el procés, l'equip docent i els membres de l'equip d'investigació duen a terme una observació sistemàtica, observant i documentant tant les presentacions d'artistes i estudiants com la implementació a les escoles.

Fase 3. Avaluació de resultats.

Es du a terme el grup de discussió amb una foto-elicítació autoconduïda; es recullen dades finals d'estudiants, equip docent i mestres a través de formularis.

Fase 4. Anàlisi i valoració de dades.

Redacció d'informes i conclusions (actualment, en procés).

Fase 5. Difusió.

Posada en comú dels resultats finals en una trobada pedagògica (octubre de 2023). Difusió dels resultats.

Per afavorir les situacions de trobada entre el professorat universitari i les mestres es formalitza el Grup de Treball *Processos d'Art Contemporani a Educació Infantil*, reconegut per l'IDP-ICE; es dissenyen dues activitats extraacadèmiques en companyia de les artistes.

RESULTATS

La diversitat d'agents (docents, estudiantat, mestres i artistes) permet visions polièdriques del projecte; alhora, la previsible afectació de la recerca en la docència, dificulta distingir les valoracions metodològiques de les pedagògiques. L'anàlisi dels resultats està sent, doncs, una tasca complexa. L'equip d'investigació, a través de la immersió en l'observació i la documentació, recull nombros i valuós material (imatges, gravacions, vídeos i formularis) que analitza i categoritza. Aquesta primera valoració de resultats se centra en l'impacte en la docència del professorat universitari recollida en un formulari final; això no és obstacle perquè puntualment, amb la voluntat de contextualitzar, es refereixi a la visió d'altres agents participants.

Els resultats més rellevants s'estructuren en vuit apartats:

MILLORA DE LES EXPERIÈNCIES D'APRENTATGE: TRANSFORMACIÓ I REPTES

1. Impacte general del projecte

En resposta a la pregunta oberta sobre els elements o accions més destacables, s'assenyala la vinculació amb un context educatiu escolar (33%), col·laborant amb mestres reals implicats, i el contacte directe amb les artistes (22%). Aquests dos aspectes es relacionen directament amb les accions de trobada amb artistes i la implementació d'un entorn d'aprenentatge.

Responent a la mateixa pregunta, la major part de l'estudiantat (58%) destaca per sobre de tot la implementació de les activitats en una escola. Un segon grup (21%) ressalta el treball dut a terme de primera mà amb les artistes contemporànies. En el grup de discussió, les estudiants participants apel·len a uns estudis més pràctics. En la Figura 2 podem veure el conjunt de les respostes.

2. Assoliment dels objectius

Preguntat el professorat universitari per l'assoliment dels objectius del projecte (Figura 3A), el nivell és moderadament alt. Es considera que s'ha reeixit especialment enllaçant la pràctica artística amb l'activitat docent (72% bastant, 28% molt). Tot i que la creació de vincles entre estudiants, escola, artistes i universitat no rep una valoració alta (78% mig, 28% molt), es recullen nombrosos comentaris positius en les respostes obertes; per exemple, una professora afirma que "ha sigut interessant teixir complicitat amb altres àmbits educatius, conèixer personalment i fer conèixer a l'alumnat els artistes, mestres en actiu i escoles del nostre entorn".

L'assoliment de la CE5 en els diferents grups és irregular (14% gens, 43% mig, 23% bastant, 15% molt). En general, es considera que l'estudiantat valora molt la participació en la implementació a l'escola i no tant la importància d'observar i recollir tot allò que succeeix. En alguns grups, una part de l'alumnat que no ha dut a terme presencialment les implementacions, s'ha desentès del projecte. Probablement és una conseqüència de no haver transmès amb claredat la importància en les implementacions de la documentació i la comunicació.

En la Figura 3B es visualitzen les respostes d'interessos manifestats pel professorat universitari. El conjunt se situa en la franja alta, valorant-se especialment tot allò que fa referència a l'aprenentatge i coneixement de l'art contemporani. Es jutja molt positivament el fet de compartir un projecte comú (72% alt; 28% molt alt) i es considera que s'ha viscut un procés enriquidor.

3. Satisfacció amb les accions didàctiques

El professorat valora en un nivell alt (60%) i molt alt (40%) les activitats de Marria Pratts, i mig (75%) i alt (25%) les de Rosa Tharrats. En les tasques de comissariat, es van triar artistes *pures*, sense vessant pedagògic. El risc assumit obté un resultat irregular: el perfil de Pratts, motivador, genera entusiasme i empatia amb l'alumnat; "l'artista va ser molt propera, el taller donava peu a què tothom fes la seva i experimentar". Probablement per contrast, a Rosa Tharrats, amb una actitud més introspectiva i reflexiva se li retreu una menor connexió. En paraules d'una professora, "les artistes han de poder tenir alguna trajectòria en tallers educatius o capacitat per transmetre de forma entusiasta i enèrgica la seva pràctica per tal de connectar amb les alumnes".

Les situacions de trobada com detonant i la participació de cada estudiant en dues sessions diferents, es consideren decisions encertades. En paraules de dues estudiants, "he sentit inspiració veient la presentació experimentant amb els materials i també ganes de continuar explorant fora de l'aula"; "ha estat gratificant poder veure les diferents formes de treballar de dues artistes completament diferents a l'hora de fer i crear".

MILLORA DE LES EXPERIÈNCIES D'APRENTATGE: TRANSFORMACIÓ I REPTES

Una mateixa activitat varia quan es du a terme en diferents grups. En paraules d'una mestra "la mateixa sessió amb la mateixa artista, com pot canviar d'un grup a un altre!"

L'equip es mostra satisfet de les dues accions didàctiques que afecten el treball de l'estudiantat: les presentacions de les propostes (100% alt) i la implementació de les situacions d'aprenentatge (60% alt, 40% molt alt). El formulari, però, no recull algunes de les dificultats percebudes durant el procés: en els comentaris s'evidencien dificultats en la preparació de les implementacions. Es troben a faltar unes pautes comunes i clares en la seva construcció. La presa de decisions genera discussions als tallers, fent-se un procés excessivament llarg per estudiants i docents. Això genera un interès minvant en un recorregut que l'alumnat demana agilitzar, sintetitzar i dinamitzar. En paraules d'una estudiant, "m'agrada el projecte, però penso que s'hauria pogut fer d'una altra manera que ens fos més fàcil i que no comportés tant debat com el que vam haver de tenir".

4. Satisfacció amb les activitats del grup de treball

Es recullen en la Figura 4B. De les dues activitats extraacadèmiques, es valora especialment la visita a l'estudi (30% alt, 70% molt alt). En el grup de discussió, una mestra va destacar especialment la seva importància per connectar amb el procés individual de l'artista, "entrar en la seva intimitat, entendre molt més la seva obra".

5. Relació amb les escoles

L'experiència i les relacions amb els centres educatius han sigut variades (Figura 5A); en general es qualifiquen d'àgils i fàcils tot i que hi ha hagut dificultats de comunicació amb alguna escola, el que justificaria les respostes de caràcter contrari.

La diversitat metodològica dels centres educatius participants contribueix a la diversitat resultant en les propostes d'entorns d'aprenentatge implementades; un 85% del professorat universitari valora positivament l'observació realitzada a l'escola (Figura 5B); el 70% està d'acord en el fet que s'han contemplat metodologies innovadores. També un 70% pensa, a més, que ha après de les metodologies de l'escola.

6. Impacte del projecte en la docència

En la Figura 6A es pot apreciar la rellevància del projecte en el professorat. La proposta pretén facilitar connexions i que l'aprenentatge esdevingui significatiu. Per exemple, quan l'artista Mònica Planes va presentar el seu treball en el doble grau, la mestra participant va comentar:

No he pogut parar de pensar, quan parlaves del teu procés creatiu en què té molt a veure amb la feina de mestra. (...) Quan les estudiants t'han preguntat d'on treus les idees, els has respost que el mateix procés les va creant... El procés et va portant d'una cosa a l'altra. Això és justament el que passa quan treballem per projectes a l'escola amb els interessos de les criatures, que va sorgint i va sorgint...

En la visita dels equips docents a l'estudi de Marria Pratts, l'equip d'investigació va comprovar que tots els participants en el projecte podem realitzar connexions quan, després de l'explicació i la conversa amb l'artista, una mestra es va adreçar a l'artista:

Tot el que ens has explicat del teu procés és el que jo espero que passi a l'aula d'infantil. Que l'infant visqui de manera natural aquest procés d'experimentar i anar buscant. Els nens i nenes ja ho fan, nosaltres hem de buscar un espai que ho faciliti.

7. Gestió del projecte

En la Figura 6B, el professorat valora la gestió i la coordinació del projecte. El calendari és l'aspecte menys ben valorat (16% molt baix, 33% baix, 50% mig), mentre que la coordinació

MILLORA DE LES EXPERIÈNCIES D'APRENTATGE: TRANSFORMACIÓ I REPTES

entre el professorat rep la valoració més alta (83% alt, 17% mot alt). La comunicació i el seguiment per part de l'equip d'investigació té una valoració mitjana (33% baix, 33% mig, 33% alt). Dues terceres parts reconeix haver-se sentit perduda en algun moment. Els materials i documents disponibles s'han valorat positivament, tot i que es demana oferir més referents.

En el Grau d'Infantil, com que el divendres és un dia sense classes reservat a l'alumnat per assistir a activitats acadèmiques, les implementacions s'han proposat en aquest dia. L'alumnat, però, en la pràctica, el destina a feina o projectes personals. Això ha comportat que el professorat d'alguns grups ha hagut d'invertir una càrrega de temps excessiva per encaixar l'horari.

La proximitat dels centres educatius al campus Mundet no és un element tan positiu com s'havia previst. Els trajectes d'anada i tornada de l'alumnat impossibiliten fer les activitats en la franja de dues hores de la classe.

El projecte agafa una dimensió superior a la prevista i amb excessius punts d'interès. L'entrada en contacte amb l'escola facilita afegir nous interessos i eixamplar els objectius d'aprenentatge més enllà dels continguts específics de l'assignatura. La investigació-acció i la IBA previstes amb les estudiants no es porten a terme per no allargar més la proposta.

8. Materials i transferibilitat

El projecte produeix situacions i materials útils i transferibles a altres assignatures de la secció. Per exemple, dinàmiques per introduir l'art contemporani i documents amb pautes d'observació i documentació. Encara que la recerca basada en les arts no s'arriba a desenvolupar amb les estudiants, l'equip d'investigació explora l'ús de la imatge en el grup de discussió amb una foto-elicítació autoconduïda, i obre noves possibilitats en la vinculació de docència i recerca.

CONCLUSIONS

Tenint en compte el nivell d'assoliment dels diferents objectius, malgrat alguns problemes detectats en el procés, es considera que el professorat universitari està satisfet dels resultats, especialment per la creació de vincles entre estudiants, escola, artistes i universitat. Més enllà dels guanys educatius, es valora molt positivament haver compartit un projecte i una experiència col·lectiva vinculada a l'art contemporani.

Les situacions de trobada amb artistes responen positivament a l'objectiu inicial d'assolir un aprenentatge significatiu a través d'experiències de primera mà amb artistes contemporanis. Les trobades impacten i apropa l'estudiant als processos artístics. S'hauria de garantir, però, que les artistes siguin motivadores i que connectin amb l'alumnat.

Pel que fa a les experiències amb les escoles, el professorat universitari valora positivament els diferents projectes metodològics observats i ho considera una situació d'aprenentatge personal.

El professorat, malgrat algunes complicacions organitzatives, es mostra satisfet del treball de l'alumnat en les implementacions a les escoles. Per evitar complicacions en la gestió i planificació amb les escoles, s'haurien d'establir les dates detalladament en un calendari abans de l'inici del projecte. Amb la voluntat de compartir l'aprenentatge, es proposa donar visibilitat als treballs resultants entre els diferents grups de l'assignatura.

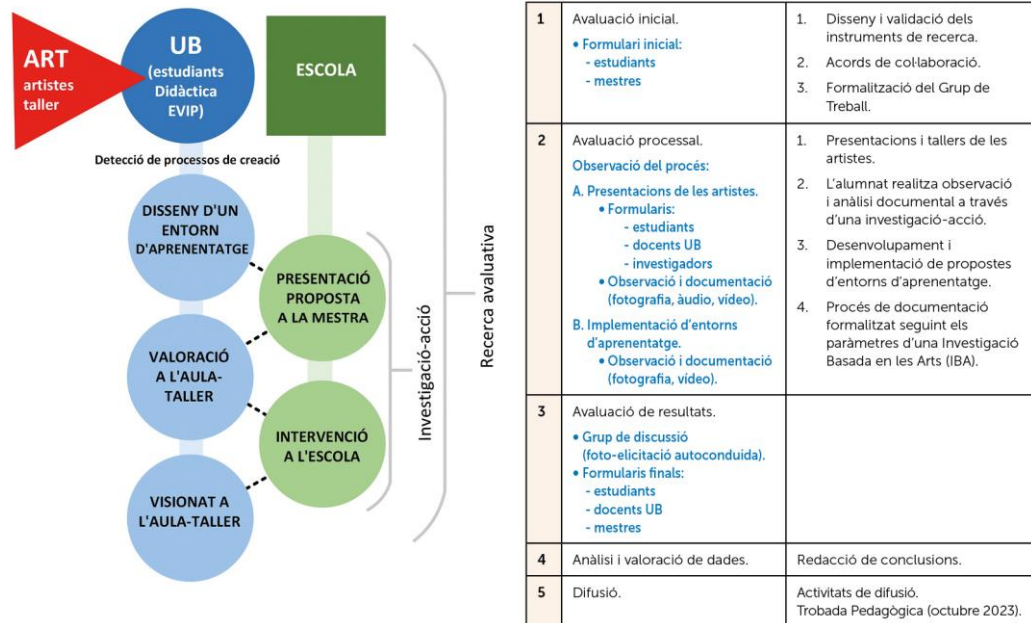
Finalment, considerant l'irregular assoliment de la CE5, se suggereix buscar estratègies per donar major rellevància als processos de documentació i observació. L'interromput treball de documentació focalitzat en la imatge i vinculat a una IBA, s'hauria d'anar recuperant gradualment, explorant noves vinculacions entre docència i recerca.

MILLORA DE LES EXPERIÈNCIES D'APRENTATGE: TRANSFORMACIÓ I REPTES

Aquesta recerca ha estat finançada per la Convocatòria d'Ajuts a la Recerca en Docència Universitària de l'Institut de Desenvolupament Professional de la Universitat de Barcelona REDICE-22.

5.1. FIGURA 1

5.2. FIGURA 2

PROFESSORAT UB

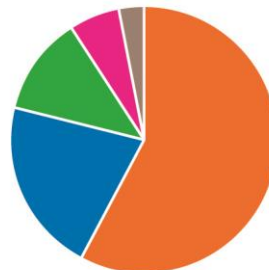
Podries destacar aspectes positius del projecte?
(pregunta oberta; respostes agrupades temàticament)

- Col·laborar amb mestres i escoles. La vinculació a un context educatiu escolar (33%)
- Contacte directe i col·laboració amb artistes dones (22%)
- Valoració dels processos; repensar la manera de treballar; renovar referents (33%)
- Visites del grup de treball (12%)

ESTUDIANTS

Què és el que més t'ha interessat del projecte?
(pregunta oberta; respostes agrupades temàticament)

- La possibilitat d'implementar el projecte, la vinculació a una pràctica real a l'escola (58%)
- El treball de primera mà amb artistes contemporànies (21%)
- El procés de creació de la proposta a l'aula, el treball compartit en equip (12%)
- Vinculació del projecte a un fet artístic o creatiu (6%)
- Altres valoracions (3%)

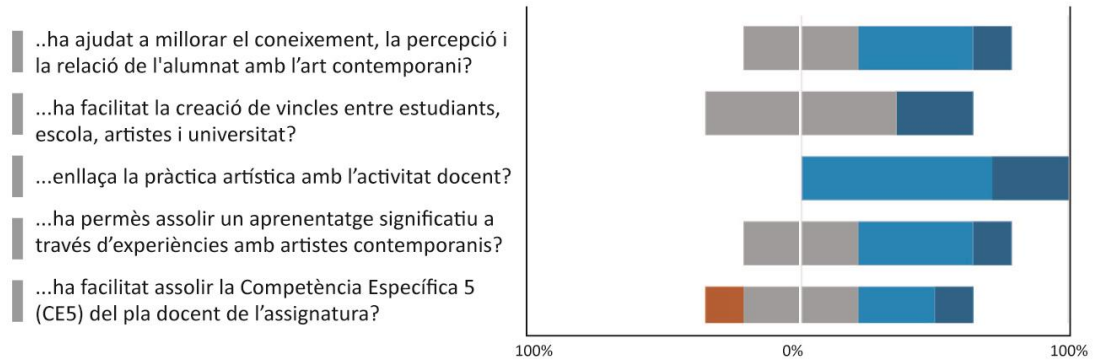

MILLORA DE LES EXPERIÈNCIES D'APRENTATGE: TRANSFORMACIÓ I REPTES

5.3. FIGURA 3

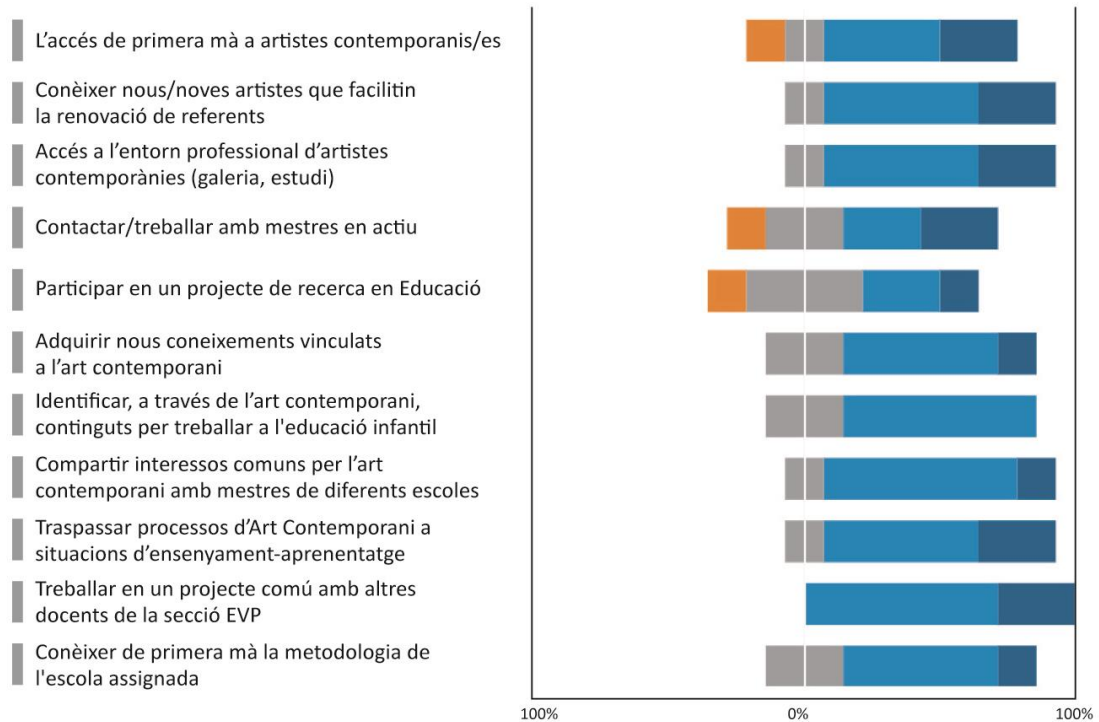
3A. Consideres que el projecte...

■ Molt baix
 ■ Baix
 ■ Mig mig
 ■ Alt
 ■ Molt alt

3B. Valora el nivell de satisfacció amb...

■ Molt baix
 ■ Baix
 ■ Mig mig
 ■ Alt
 ■ Molt alt

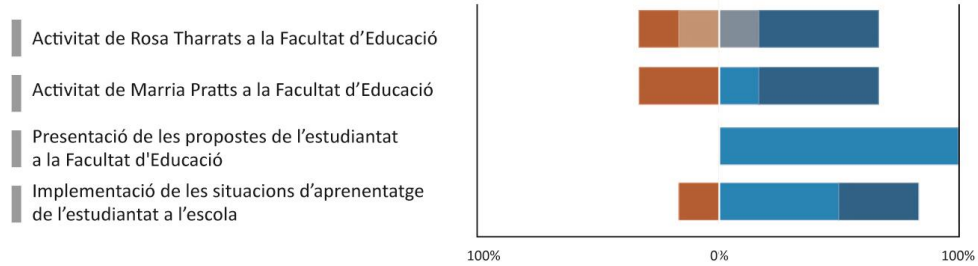

MILLORA DE LES EXPERIÈNCIES D'APRENTATGE: TRANSFORMACIÓ I REPTES

5.4. FIGURA 4

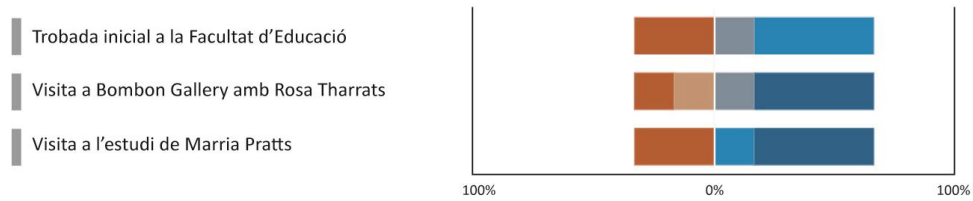
4A. Nivell de satisfacció de les accions

■ No vaig assistir ■ Molt baix ■ Baix ■ Mig ■ Alt ■ Molt alt

4B. Nivell de satisfacció de les accions del grup de treball

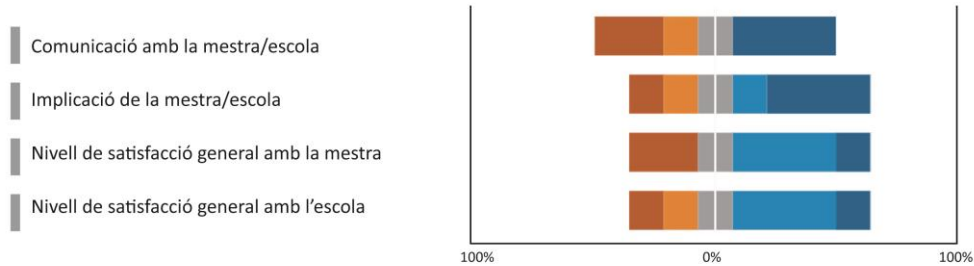
■ No vaig assistir ■ Molt baix ■ Baix ■ Mig ■ Alt ■ Molt alt

5.5. FIGURA 5

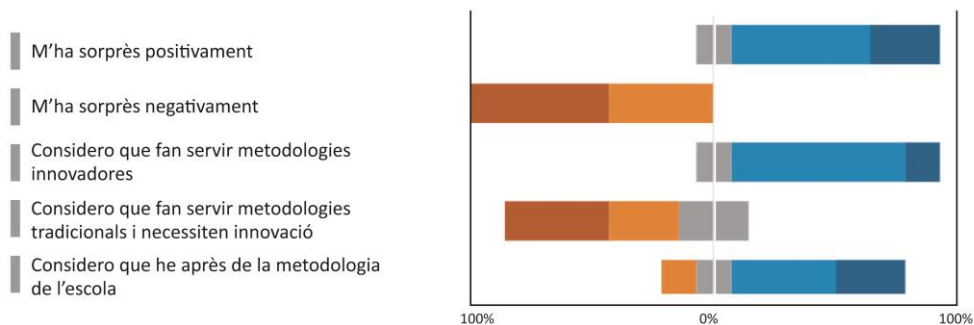
5A. Satisfacció amb la mestra/escola assignada

■ Molt baix ■ Baix ■ Mig mig ■ Alt ■ Molt alt

5B. El projecte metodològic de l'escola...

■ Completament en desacord ■ En desacord ■ Ni d'acord ni en desacord ■ D'acord ■ Completament d'acord

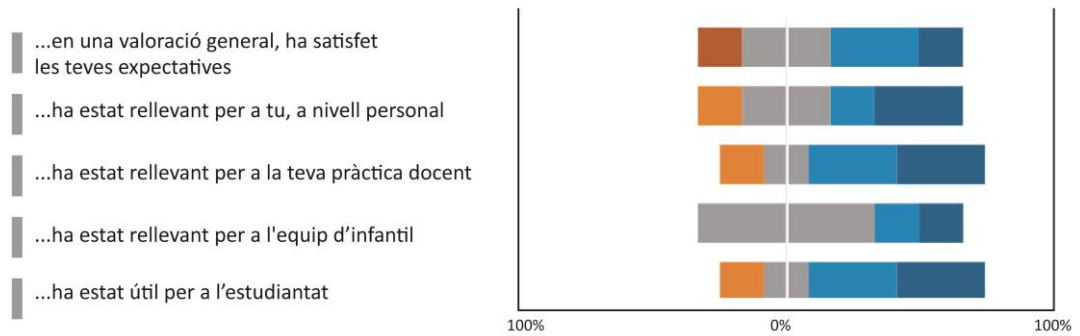

MILLORA DE LES EXPERIÈNCIES D'APRENTATGE: TRANSFORMACIÓ I REPTES

5.6. FIGURA 6

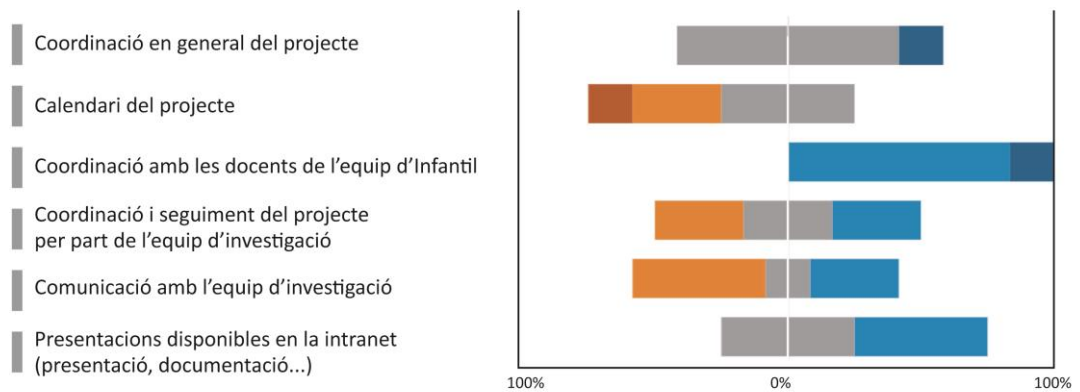
6A. Consideres que el projecte...

■ Gens ■ Poc ■ Mig mig ■ Bastant ■ Molt

6B. Nivell de satisfacció amb la gestió i coordinació del projecte

■ Molt baix ■ Baix ■ Mig mig ■ Alt ■ Molt alt

MILLORA DE LES EXPERIÈNCIES D'APRENTATGE: TRANSFORMACIÓ I REPTES

6. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES:

- Aguirre, I. (2012). Hacia una nueva narrativa sobre los usos del arte en la escuela infantil. *Instrumento*, núm. 2, 161-173. <https://academica-e.unavarra.es/handle/2454/21266>
- Ballester, A. (2007). El aprendizaje significativo en la práctica. *Indivisa, Boletín de Estudios e Investigación*, 2007, Monografía VIII, 643-651. <https://doi.org/10.37382/indivisa.viMonografiaVIII.824>
- Hayes, N., Maguire, J. & O'Sullivan, C. (2021). Professional Development in Arts Education for Early Childhood Education: A Creative Exchange Model. *IJEC*, 53, 159–174. <https://doi.org/10.1007/s13158-021-00290-y>
- Hernández-Hernández, F. (2019). Hibridar las artes y la educación para favorecer la conciencia imaginativa. 31. *Revista GEARTE*, Porto Alegre, v. 6, n. especial, 31-42. <http://dx.doi.org/10.22456/2357-9854.92168>
- MACBA (ca. 2018). *P2P D'igual a igual*. Recuperat el 9 d'abril de 2022 de <https://www.macba.cat/ca/exposicions-activitats/activitats/p2p-digual-igual>
- McClure, M., Tarr, P., Thompson, C. M., & Eckhoff, A. (2017). Defining quality in visual art education for young children: Building on the position statement of the early childhood art educators. *Arts Education Policy Review*, 118(3), 154–163. <https://doi.org/10.1080/10632913.2016.1245167>
- París-Romia, G. (2019). El artista residente en la escuela como agente de cambio en las estrategias de aprendizaje. *Arte, individuo y sociedad*. 31(2) 2019: 445-462. <https://dx.doi.org/10.5209/aris.62384>
- París-Romia, G.; Hay, P. (2019). 5x5x5=Creativity: Art as a Transformative Practice. *International Journal of Art & Design Education*, 39(1), 69-84. <https://doi.org/10.1111/jade.12229>